

Ανιχνεύοντας την πρώτη δεκαετία της Οκτωβριανής Επανάστασης

Κρίσεις επί ορισμένων ζητημάτων δημοκρατίας

γράφει ο ΑΛΕΚΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ*

Το ενδιαφέρον εστιάζεται σε ορισμένες πλευρές που σχετίζονται με ζητήματα δημοκρατίας. Γίνεται προσπάθεια να ανιχνευθούν ζητήματα που άπτονται της συζήτησης και της διαπάλης που διεξαγόταν πάνω στη σχέση ανάμεσα στην εξουσία του προλεταριάτου και την εξουσία του κόμματος και να προσδιοριστούν αλλαγές που συντελούνται στο κόμμα την ίδια περίοδο, κατά τη δεκαετία του 1920, ειδικά λόγω της επίδρασης του εμφυλίου και της εξωτερικής ένοπλης επέμβασης. Στο πλαίσιο αυτό γίνεται ειδική αναφορά στην πορεία καθιέρωσης της μονοπρόσωπης διοίκησης από το στρατό ως την επιχείρηση. Σε κάθε περίπτωση, παράλληλα με την κριτική, διατυπώνεται συγκεκριμένη, σε γενικές γραμμές, θέση.

1917: Η «κρίσιμη τούτη στιγμή του κόσμου»

«Μια γόνιμη συμβολή στην αναγέννηση του μαρξισμού απαιτεί έναν καθαρά ιστορικό χειρισμό της δεκαετίας του 1920, σαν μια περίοδο του επαναστατικού κινήματος της εργατικής τάξης που ανήκει

στο παρελθόν και έχει τώρα οριστικά κλείσει. Αυτός είναι ο μόνος τρόπος για να εφαρμοστούν σωστά οι εμπειρίες και τα μαθήματα της περιόδου εκείνης στις ουσιαστικά καινούργιες φάσεις του παρόντος».

(Λούκατς, 1990 :110)

Ας ανατρέξουμε λοιπόν σε αυτή τη δεκαετία με αυτό το πνεύμα και με σεβασμό απέναντι στις επαναστάσεις της Ιστορίας. Αλλά σεβασμός σημαίνει ντο-

κουμμενταρισμένη κριτική από τη σκοπιά των βαθύτερων ανθρώπινων αξιών και των κοινωνικών επαναστάσεων του 21ου αιώνα.

Το ενδιαφέρον στο κείμενο εστιάζεται σε ορισμένες πλευρές που σχετίζονται με το ζήτημα της δημοκρατίας, το από ποιον και πώς παίρνονται και υλοποιούνται οι αποφάσεις. Η εστίαση γίνεται, κυρίως, στη σχέση ανάμεσα στην εξουσία του προλεταριάτου και την εξουσία του κόμματος και στις εξελίξεις που συντελέστηκαν στο «κόμμα». Το κόμμα εκείνη την περίοδο παίζει καθοριστικό ρόλο. Το ενδιαφέρον γι' αυτό αναθερμαίνεται στις μέρες μας καθώς επανέρχονται οι συζητήσεις για το σύγχρονο ρόλο του. Παράλληλα, δεν γίνεται αναφορά σε ζητήματα (βασικά τότε) που αντιμετώπισαν οι επαναστάτες στη Ρωσία γιατί οι εξελίξεις στον καπιταλισμό είναι τέτοιες που είτε θέτουν με άλλο τρόπο τα άμεσα καθήκοντα μιας επαναστατικής αναπροσαρμογής της κοινωνίας (ζήτημα που ξεπερνά το σημείωμα) είτε η ίδια η εξέλιξη του καπιταλισμού τα υπερέρβη.

Ο αναλφαβητισμός, για παράδειγμα (75% δεν γνώριζαν γραφή στη Ρωσία του 1917), όχι μόνο έχει εξαλειφθεί, αλλά η σύγχρονη τεχνολογική επανάσταση και η δυναμική της αποκαλύπτει τη πραγματική δυνατότητα προώθησης μιας βαθιάς πολιτικής και πολιτιστικής επανάστασης στην εργασία, στη γενικότερη οργάνωση της ζωής του εργάτη-δημιουργού, δίχως τις καθυστερήσεις και τα προβλήματα που αντιμετώπισαν τότε στην ανάπτυξη της βιομηχανίας και στον τεχνολογικό εξοπλισμό του γεωργικού τομέα. Οι υπολογιστές και τα ρομπότ, οι οπτικές ίνες και η βιοτεχνολογία μετατρέπουν σε προσιτή υπόθεση την οργάνωση και διαχείριση της παραγωγής και των κοινωνικών υποθέσεων, από την επιχείρηση ως το κράτος, ώστε ο συλλογικός εργάτης της εποχής μας να μπορεί να την ασκεί. Οι αγωνίες, λοιπόν, για τη στελέχωση ενός σύγχρονου εργατικού κράτους που αντιμετώπισε η πρώτη σοβιετική κυβέρνηση δεν συνδέονται πλέον με την σχεδόν ανυπαρξία μορφωμένων και ικανών

στελεχών. Οι αγρότες, αντί του 80% του πληθυσμού που ήταν τότε στη Ρωσία, στην εποχή μας και στις ανεπτυγμένες χώρες είναι το 5-8% (στην Ελλάδα γύρω στο 10%). Η σύγχρονη εργατική τάξη δεν είναι πλέον η αδύναμη τάξη της Ρωσίας του 1917. Είναι για πρώτη φορά πλειοψηφούσα δύναμη στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό, μορφωμένη, αλλά και αλλοτριωμένη, συγκεντρωμένη όσο ποτέ σε μεγάλες πόλεις, με επιπλέον συσσωρευμένη πείρα από τις νίκες και τις ήττες της. Είναι πολυδιαίρεμένη εσωτερικά εξαιτίας της κινητικότητας των προλεταριοποιούμενων μεσαίων στρωμάτων, των μεταναστευτικών ροών, των πολλαπλών επιπέδων αμοιβών, των διαφορετικών σχέσεων εργασίας. Τα παραπάνω, εκτός των άλλων, επαναποθετούν την αναγκαιότητα της εργατικής μετωπικής πολιτικής. Η εργατο-αγροτική συμμαχία δεν έχει πλέον την ίδια βαρύτητα που είχε τότε. Η πολιτική κοινωνικών συμμαχιών οφείλει, πρωτίστως, να στραφεί στο ίδιο το εσωτερικό της πολυπληθούς πλέον εργατικής τάξης εξασφαλίζοντας παράλληλα την πολιτική της έκφραση. Και μέσω αυτής να αποταθεί στα αυτοασχολούμενα, κυρίως, νέα και παλιά μεσαία στρώματα της πόλης και του χωριού καθώς και σε ειδικές κοινωνικές κατηγορίες (π.χ. νεολαία, διάνοψη, γυναίκες) και πολιτιστικά ανατρεπτικά ρεύματα.

Για την κριτική της επανάστασης

Στην προσέγγιση των επαναστάσεων υπάρχει η εμπειρία από την Παρισινή Κομμούνια η οποία όχι μόνο υμνήθηκε, αλλά και κρίθηκε ως προς το «εσωτερικό» της, τους στόχους και τα μέσα υλοποίησής τους. «Ήταν η πρώτη επανάσταση με την οποία η εργατική τάξη αναγνωρίστηκε ανοικτά σαν η μόνη τάξη που ήταν ακόμη ικανή για κοινωνική πρωτοβουλία» σημειώνει από τη μια ο Κ. Μαρξ (Κ. Marx) στο *Εμφύλιος πόλεμος στη Γαλλία*. «Η Κομμούνια αποτέλεσε ένα λαμπρό υπόδειγμα της ικανότητας του προλεταριάτου να πραγματοποιεί ομόθυμα τα δημοκρατικά καθήκοντα

που η αστική τάξη ήξερε μόνο να τα δια-
κηρύσσει» συμπληρώνει από την άλλη ο
Λένιν (Lenin).

«Δυο όμως λάθη κατάστρεψαν τους
καρπούς της λαμπρής νίκης. Το
προλεταριάτο σταμάτησε στη μέση
του δρόμου: Αντί να αρχίσει την
“απαλλοτρίωση των απαλλοτριωτών”,
παρασύρθηκε από το όνειρο να
εγκαθιδρύσει ανώτερη Δικαιοσύνη σε
μια χώρα που την ενώνει το πανεθνικό
καθήκον [...]. Το δεύτερο λάθος
είναι η υπερβολική μεγαλοψυχία του
προλεταριάτου: Έπρεπε να εξοντώσει
τους εχθρούς του [...].»
(Λένιν, 1984: 475-478)

Η εξαγωγή συμπερασμάτων δεν έγινε
γενικά και αόριστα, αλλά συγκεκριμένα
και ορισμένα, από τη σκοπιά των επιδι-
ωκόμενων επαναστάσεων. Υπηρετούσε
την αισιόδοξη, ατέλειωτη διαδρομή της
Ιστορίας. Η επανάσταση του Οκτώβρη
του 1917 νίκησε. Αντίθετα μάλιστα με τη
χρεοκοπημένη εικόνα του αδίστακτου,
δήθεν, πραξικοπηματία που μεθοδικά
επεχείρησαν να δημιουργήσουν για το
μπολσεβίκικο κόμμα και τον Λένιν οι
απανταχού «δουτικοί», η νίκη επιτεύ-
χθηκε με κύριο όπλο την ικανότητα των
επαναστατών (και δη της ηγεσίας τους)
να ηγούνται των εργατικών και λαϊκών
δυνάμεων. Να γνωρίζουν και αναγνω-
ρίζουν τα αιτήματα τους. Το σύνθημα-
στόχος «ψωμί, γη, ειρήνη» και η δράση
γι’ αυτό, για παράδειγμα, μετέτρεπε
τους μπολσεβίκους από μια σχετικά μι-
κρή οργάνωση λίγων χιλιάδων ατόμων
το Μάρτιο του 1917, σε ένα πολυάριθμο
πολιτικό ρεύμα επαναστατών το καλο-
καίρι του ίδιου έτους. Επειδή βρισκόταν
στην πρώτη γραμμή διεκδίκησης των
βασικών των αιτημάτων του λαού, ακρι-
βώς γι’ αυτό αποκτούσαν το κύρος στα
μάτια του ρώσικου προλεταριάτου να
θέτουν (με τέχνη, την κατάλληλη στιγμή
και ηγεμονικά) τον καθοριστικό στόχο
«όλη η εξουσία στα σοβιέτ»· σύνθημα
που προσανατόλιζε στρατηγικά και με
τη σειρά του σε μια διαλεκτική ενότητα,
πολλαπλασίαζε το κύρος και τη δύναμη

των εργατολαϊκών αιτημάτων και των
μέσων υλοποίησής τους.

Η Οκτωβριανή Επανάσταση όχι μόνο
νίκησε, αλλά και «κράτησε» κατά τη
διάρκεια της εισβολής δεκαεσσάρων
ιμπεριαλιστικών κρατών και του εμφυ-
λίου. Η Οκτωβριανή Επανάσταση άντεξε
γιατί στην αρχή της στήριξε και στηρί-
χτηκε στο κοινωνικο-πολιτικό μέτωπο,
τα σοβιέτ. Άντεξε γιατί είχε ως όπλο ένα
κόμμα αυστηρά πειθαρχημένο απέναν-
τι όχι προς την αυθυπαρξία του, αλλά
στο σκοπό του. Γιατί με το μοίρασμα
γης εξαρχίες δικαίωνε τις αναρίθμητες
τοπικές εξεγέρσεις των αγροτών που
απαλλοτρίωναν τη γη των μεγαλοϊδι-
οκτητών, δυναμώνοντας έμπρακτα το
μέτωπο αγροτών-εργατών. Η επανάστα-
ση άντεξε, σημειώνει ο Χόμπσβαουμ
(Hobsbawm, 2017), γιατί οι μπολσεβίκοι
έδειξαν με αυτοπεποίθηση πως μπο-
ρούσαν να εγγυηθούν τόσο το μεγαλύ-
τερο μέρος της πολυεθνικής εδαφικής
ενότητας του παλαιού ρώσικου κράτους
που κινδύνευε από αποσύνθεση όσο και
τα δικαιώματα των εθνοτήτων. Και τέλος
άντεξε γιατί με το *Κράτος και επανάστα-
ση* και με το *Τι να κάνουμε*; οι μπολσε-
βίκοι είχαν επίγνωση, τουλάχιστον στην
αρχή, των επιδιώξεών τους.

Η Οκτωβριανή Επανάσταση νίκησε,
άντεξε, συντάραξε τον κόσμο. Επιχει-
ρούσε να πάρει και πήρε μέτρα σοσιαλι-
στικού χαρακτήρα. Λαϊκές κατακτήσεις,
καθόλου ευκαταφρόνητες, έβρισκαν
νομοθετική κατοχύρωση. Αποτέλεσε
το πρώτο, μετά τη βραχύβια Παρισινή
Κομμούνια, εγχείρημα μετάβασης σε μια
κοινωνία απελευθερωμένη από οποια-
δήποτε ταξική εκμετάλλευση.

Ένα επαναστατικό κύμα σάρωσε
τον πλανήτη καθώς «οι λαοί αφουγκρά-
ζονται τα σήματα» («Völker hört die
Signale») κατά το ρεφρέν της Διεθνούς.
Επαναστατικά κινήματα εμφανίστηκαν
στο Πεκίνο, την Κούβα, την Αργεντινή,
στο Μεξικό, στη Γερμανία, στη Φινλαν-
δία, στην Αυστρία, την Ουγγαρία, εργα-
τικές πλημμυρίδες σε Ιταλία, Σουηδία,
Αγγλία.

Ο Οκτώβρης κρίθηκε, επικρίθηκε και
υμνήθηκε. Στην Ελλάδα, για παράδειγ-

μα, ο «Εκπαιδευτικός Όμιλος», φορέας τότε των προοδευτικών διανοουμένων, οργανώνει στις 11 Ιανουαρίου 1928 στο θέατρο «Αλάμπρα» εκδήλωση για τις εμπειρίες από το σοβιετικό πείραμα, με ομιλητές τον Π. Ισνράτι, τον Ν. Καζαντζάκη και τον Δημήτρη Γληνό. Η εκδήλωση στο τέλος των ομιλιών μετατρέπεται σε μια μεγάλη διαδήλωση στους δρόμους της Αθήνας. Την άλλη μέρα ο Ισνράτι απελαύνεται ενώ οι Καζαντζάκης, Γληνός οδηγούνται σε δίκη.

Ο Καζαντζάκης, αυτός ο παγκόσμιος συγγραφέας, μιλά στην Αθήνα. Στην πραγματικότητα όμως η ομιλία του, με το δικό του ιδιαίτερο περιεχόμενο –γέννημα της επήρειας διαφόρων φιλοσοφικών ρευμάτων– δίνει μορφή και λόγο στη σκέψη εκατομμυρίων ανθρώπων.

«Η Επανάσταση ξέσπασε, γκρεμίζονται ο τσαρισμός, η φεουδαρχία, η ημιουρζουαζία. Εμφύλιοι σπαραγμοί. Δεκατέσσερα κράτη εισβάλλουν στο ρωσικό έδαφος, έξι εκατομμύρια ψυχές πεθαίνουν από την πείνα. Άλλα εκατομμύρια πεθαίνουν από τις κακουχίες και τις αρρώστιες, άλλα εκατομμύρια από τους πολέμους [...]. Όλος ο κόσμος, εχτροί και φίλοι, έλεγαν: “Τρεις μέρες θα βαστάξει η Επανάσταση, τρεις μήνες θα βαστάξει η Επανάσταση, παραπάνω δε μπορεί”.

»Εκριναν με τη μίζερη, γιομάτη μικρές αλήθειες, λογική του ανθρώπου. Δεν υπολόγιζαν –γιατί αυτή δεν υπολογίζεται– τη φοβερή εκρηκτική δύναμη που συνήθως τη λέμε: Πίστη. Αυτή ανέτρεψε, όπως τόχει συνήθεια, όλους τους μαθηματικούς υπολογισμούς της λογικής [...].

»Νέοι τρόποι, πρωτόφαντοι στην ιστορία.

Δοκιμάζονται να ρυθμιστεί η κοινωνική και πολιτική ζωή. Σε πολλά σημεία –απολεψτέρωση της γυναίκας, προστασία της μάνας και του παιδιού, εξασφάλιση του εργαζόμενου, φωτισμός των μαζών– είναι σήμερα η Ρωσία πολύ πιο προχωρημένη από την Ευρώπη.

»Όλη τούτη η καταπληκτική ανόρθωση του πιο εξαντλημένου, του πιο καθυστερημένου λαού, δεν έγινε σε δύο τρεις γενεές. Έγινε μόνο σε έξι χρόνια, χωρίς καμιά εξωτερική βοήθεια, το εναντίο, παρ’

όλη την αντίδραση, τις δολοπλοκίες και το μίσος όλων των κρατών της Γης [...].

»Δύο είναι οι μεγάλοι κίντυνοι, που απειλούν τη Σοβιετική Ρωσία. Ο ένας είναι εσωτερικός: οι νέες αστικές τάξεις που σχηματίζονται κάτω από την προστασία της Ν.Ο.Π.: κουλάκοι, νέπημαν, γραφειοκράτες. Ο άλλος κίντυνος είναι εξωτερικός: ο παγκόσμιος πόλεμος... Μόλις ο κοινός εχτρός αφανίστηκε και κίντυνος πια δεν υπήρχε, οι σύμμαχοι της ανάγκης χωρίσανε. Οι χωριάτες, ιδιοκτήτες πια της γης, απόκτησαν όλη τη μικροαστική ψυχολογία κι αρνήθηκαν να βοηθήσουν τις σοσιαλιστικές πολιτείες. Κάθε χωριάτης νοιαζόταν για το δικό του μονάχα το χωράφι κι αρνιόταν να δουλέψει για το σύνολο. Οι εργάτες, κυριεμένοι από την άκρατη κομμουνιστική ιδέα, πίεζαν τους χωρικούς, προσπαθώντας με τη βία να τους σπρώξουν στην κομμουνιστική πράξη. Οι χωρικοί, οι παντοδύναμοι, πρόβηλαν παθητική αντίσταση κι όλη η Ρωσία είχε παραλύσει.

»Ο Λένιν υποχωρεί. Η Νέα Οικονομική Πολιτική είναι ένας πρόχειρος αναγκαστικός συμβιβασμός μεταξύ στα δύο στρατόπεδα. Γίνεται ανακωχή. Όμως, οι δύο επαναστάσεις εξακολουθούν κρυφά κι έντονα τον αγώνα. Νέες κοινωνικές τάξεις δημιουργούνται, που απειλούν την κομμουνιστική επικράτηση. Από την ελευτερία που δόθηκε στο χωρικό, γεννήθηκε η νέα τάξη του κουλάκων. Αυτοί εκμεταλλέβονταν το φτωχό χωρικό, θησαυρίζον στάρι και χρήματα, γίνονται ολοένα κίντυνος του κομμουνισμού.

»Από την ελευτερία που δόθηκε στον έμπορο και στο βιομήχανο, γεννήθηκε ο νέπημαν, ο έμπορος δηλαδή και ο βιομήχανος, που με την προστασία της Ν.Ο.Π. πλουτίζουν αναίσχυντα. Από την ανάγκη των πολύπλοκων κρατικών υπηρεσιών γεννήθηκε η πανίσχυρη, πολυέξοδη, και κατ’ ανάγκη συντηρητική γραφειοκρατία. Αυτή επιβραδύνει και νοθέβει την κρατική κομμουνιστική διαχείριση της εξουσίας.

Τι πρέπει να γίνει; Πώς μπορεί να χτυπηθεί ο εσωτερικός τούτος κίντυνος; [...]. Αναπνέουμε, αστοί και κομμουνιστές, έναν αέρα γιομάτο αγωνία, έναν αέρα απειλής κι ελπίδας. Ένωθα, στην κρίσιμη

τούτη στιγμή του κόσμου,
την ευθύνη του κάθε ανθρώπου».

(Καζαντζάκης, 2015)

Έτσι γινόταν. Τα πρώτα χρόνια της επανάστασης η Ισιδώρα Ντάνκαν (Isadora Duncan) χόρευε ξυπόλυτη στο όνομα της επανάστασης, ο Μαγιακόφσκι (Mayakovsky) έγραφε ποιήματα, ο Σοστάκοβιτς (Shostakovich) αφιέρωνε τη *Δεύτερη Συμφωνία* του στον Οκτώβρη, ένα ισχυρό ρεύμα διανοουμένων τασσόταν με την επανάσταση, εμπνεόταν από αυτήν. Η εργατική τάξη, ο κόσμος της εργασίας παγκόσμια, οι «προδότες της τάξης τους» αστοί διανοούμενοι, ανάπνεαν ένα αέρα ελπίδας, ευθύνης, ανησυχίας και απειλής.

Τα προβλήματα υπήρχαν. Ωστόσο, αυτά παραμερίστηκαν προσωρινά κατά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Η ιστορικής σημασίας νικηφόρα μάχη των Σοβιετικών εναντίον του φασισμού με τα εκατομμύρια θυσιασμένους πολίτες, 25 μόλις χρόνια από το 1917, ήταν ένας «δεύτερος, αλλιώςτικός Οκτώβρης» που προστέθηκε στην αίγλη της Οκτωβριανής Επανάστασης. Το Στάλινγκραντ απώθησε τα πώς και τα γιατί, αλλά δεν τα απάντησε.

Κι έτσι η επανάσταση του Οκτώβρη που νίκησε, δίχως να απαντά στα μεγάλα ερωτήματα που η ίδια έθετε στην εξέλιξή της και για την εξέλιξή της,

φρέναρε, αντέστρεφε την πορεία της. Και τελικά ο Οκτώβρης, παρά τις κατακτήσεις, από νικητής πέρασε στους ηττημένους, ορθότερα έκλεισε οριστικά ένα ιστορικό κύκλο.

Για τους λαούς του κόσμου ο τρόπος κυρίως που συντελέσθηκε η κατάρρευση του «σοσιαλιστικού στρατοπέδου» είναι μια τραγωδία. Έδωσε τα όπλα στους κατ' αρχάς ηττημένους, τους αστούς, να οργανώσουν μια συνολική ιδεολογική αντιπίθεση. Αλλά και γέννησε βαθιές σκέψεις και σοβαρότατες αναρωτήσεις, βγαλμένες από το εσωτερικό της εργατικής τάξης: Τι ήταν ο Οκτώβρης τελικά; Προς τα πού και πώς βαδίζουμε σήμερα;

Και αυτό γιατί, αντί των 40.000 *συλληφθέντων της Παρισινής Κομμούνας, από το εσωτερικό της καταρρέουσας ΕΣΣΔ* αναδύθηκαν τελικά η διαφθορά, η απάθεια των λαών στην κατάρρευση, τα προνόμια, ο σκανδαλώδης πλούτος λόγω και της παραοικονομίας, η φτώχεια, η ρώσικη μαφία, τα θρησκοκληπτικά ρεύματα, η μόλυνση της φύσης, τα αναβολικά και ουσίες στον αθλητισμό-πρωταθλητισμό κ.ά. Και αντί των 30.000 *σκοτωμένων και εκτελεσμένων Παριζιάνων της υπερήφανα «ηττημένης» Κομμούνας*, από τα σπλάχνα της καταρρέουσας ΕΣΣΔ, μετά από 75 χρόνια «εργατικής» εξουσίας, αναδύθηκαν κομματικοκρατικά στελέχη τα οποία λε-

ηλάττησαν τον κοινωνικό πλούτο της χώρας και μεταμορφώθηκαν σε ολιγάρχες.

Στην καπιταλιστική κοινωνία που συγκροτείται στη Ρωσία επιβιώνει ένα αδύναμο κοινωνικά επιζών μαρξιστικό ρεύμα. Υπάρχει, επομένως, η ανάγκη της κατανόησης και συνειδητοποίησης του βάθους της οπισθοχώρησης και του χτυπήματος που δέχθηκε το κομμουνιστικό και εργατικό κίνημα. Καμιά νοσταλγία, και μάλιστα αυτή ενός ανύπαρκτου χαμένου «σοσιαλιστικού παραδείσου», δεν μπορεί να αποτελέσει πηγή έμπνευσης για το λαό.

Οι προσεγγίσεις, ρητές ή άρρητες, πως όλα τούτα που συνέβησαν στις χώρες που ονομάστηκαν *σοσιαλιστικές* ήταν δήθεν μια απλή ελαστική παραμόρφωση στο κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό και φιλοσοφικό σώμα του κομμουνισμού και πως όλα θα βρουν ξανά το αρχικό σχήμα, αν αρθούν οι παραμορφώσους δυνάμεις, μπορεί να είναι αγνές, αλλά δεν οδηγούν πουθενά. Αντίθετα, υπάρχει ανάγκη να αναστοχαστούμε, να διεισδύσουμε ξανά και ξανά στο εσωτερικό του Οκτώβρη, στις ιδέες κυρίως, αλλά και στο πρόγραμμα και στα μέσα προώθησής του. Όχι φυσικά, για να κάνουμε τον ξύπνο εκ των υστέρων. Σε γενικές γραμμές αυτό που είναι να γίνει γίνεται. Από αυτό όμως που έγινε οφείλουμε με τόλη να συμπεράνουμε γι' αυτό που θα γίνει. Η Ιστορία είναι πεδίο μάχης. Η εξαγωγή, επομένως, και το «κλώνεμα» των συμπερασμάτων για τη γέννηση του σύγχρονου σχήματος θα είναι μια επίπονη πορεία.

Ποιο κόμμα έκανε τελικά την επανάσταση;

Ποιο κόμμα γινώρισαμε;

Το ζήτημα του κόμματος οφείλουμε να το αντιμετωπίζουμε πρωτίστως ως θεωρητικό και φιλοσοφικό ζήτημα και δευτερευόντως ως οργανωτικό θέμα. Και αυτό γιατί κάθε στόχος, ένα «καθήκον», γέννημα υλικών αναγκαιοτήτων, πριν τη συγκεκριμένη υλοποίησή του γίνεται

αρχικά ορατό στη θεωρητική, την «ουτοπική του διάσταση (*Για το παρόν και το μέλλον της Αριστεράς*, 2017: 123 – 153). Αλλά κάθε στόχος, όπως και κάθε θεωρία πρέπει να αναζητά και να συγκεκριμενοποιεί τα οργανωτικά μέτρα υλοποίησής της αν δεν θέλει να μείνει στο χώρο της ουτοπίας.

Τα κόμματα συγκροτούνται και εξελίσσονται. Στην εξέλιξη και στις αλλαγές που συντελούνταν στο σοσιαλδημοκρατικό κόμμα της Ρωσίας ο εμφύλιος πόλεμος και η ξένη επέμβαση ειδικά έπαιξαν καταλυτικό ρόλο. Στις 24 Φλεβάρη του 1917 οι μπολσεβίκοι συνεδριάζουν νόμιμα για πρώτη φορά. Λίγους μήνες μετά, τον Νοέμβρη του 1917, το κόμμα μετατρέπεται σε κόμμα κυβερνητικό. Ένα χρόνο αργότερα, στο 7ο Συνέδριό του τον Αύγουστο του 1918, μετονομάστηκε σε Κομμουνιστικό Κόμμα (μπολσεβίκων).

Ο αριθμός των μελών του το Φλεβάρη του 1917 ήταν 24.000, τον Μάρτιο του 1918 ήταν 390.000, τον Μάρτη του 1921 έφτασαν τις 611.978. Σε δυόμισι χρόνια πολλαπλασιάστηκε είκοσι έξι φορές! (Προκάτσι, 1975: 11). Επομένως, στη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου απέκτησε χαρακτηριστικά μαζικού κόμματος.

Παράλληλα, μεταβάλλονται και οι αντιλήψεις για το ίδιο το κόμμα. Ός κατά την Οκτωβριανή Επανάσταση, αντίθετα με ό,τι αναφέρει η επίσημη σοβιετική ιστοριογραφία, αλλά και η δυτική, η μπολσεβίκικη οργάνωση δεν ήταν ένα αυστηρά ιεραρχικό και συγκεντρωτικό κόμμα. Η ίδια η ιστορία της πορείας προς το 1917 είναι μια ιστορία δημόσιων συζητήσεων, μια γόνιμη διαδρομή διαφωνιών, συγκρούσεων και συνθέσεων και μέσα στο μπολσεβίκικο κόμμα, δίχως ούτε μια από αυτές να λυθεί με διοικητικά μέτρα (διαγραφές κ.λπ.). Από δω η Ρόζα (Rosa Luxemburg) να απαντά δημόσια στον Μαρξ (Marx) και να απαντά στον Λένιν, από κει ο Κρότσε (Croce) να κριτικάρει τον Μαρξ και να του ανταπαντούν ο Γκράμσι (Gramsci) από τη φυλακή και ο Πλεχάνοφ (Plekhanov), παραδίπλα ο Άντον Πάνεκουκ (Anton

Pannekoeκ) να υπερασπίζεται δημόσια τη θέση για σύνθεση των απόψεων του Μαρξ και του Μπακούιν (Bakunin), πιο πέρα ο Λένιν να συνδιαλέγεται δημόσια τότε με τον ένα και τότε με τον άλλο. Το ίδιο το καταστατικό ακόμα και τον Αύγουστο του 1917 αναγνώριζε μια αυτοτέλεια στις τοπικές οργανώσεις με δικαίωμα για δικό τους Τύπο και κομματική φιλολογία. Δικαίωμα που χρησιμοποίησε, για παράδειγμα, η οργάνωση της Μόσχας και εξέδωσε εφημερίδα που εναντιωνόταν στη συμφωνία Μπρεστ Λιτόφσκ.

Η δημόσια και όχι σπάνια θυελλώδης συζήτηση που διεξαγόταν πάνω σε θεμελιώδη κοινωνικά ζητήματα αποτελεί δείγμα συντροφικής συμπεριφοράς, εργατικής δημοκρατίας με κανόνες η οποία όχι μόνο δεν εμπόδιζε, αλλά αντίθετα, όπως η πράξη έδειξε, (η επανάσταση έγινε το 1917 με τη τότε δομή και λειτουργία του κόμματος) αποτελούσε αναζωογόνα και προωθητική δύναμη για την υπόθεση της νικήτριας επανάστασης. Η δημοκρατία αυτή, η λειτουργία αυτή, δεν έφτασε ποτέ στις ημέρες μας. Δεν τη γνωρίσαμε.

Ειδικής βαρύτητας επίδραση είχε ο εμφύλιος. Στη διάρκειά του η πείνα απλωνόταν. Αλλά η πείνα δημιουργεί χαστικές συμπεριφορές. Η επανάσταση βρέθηκε στα πρόθυρα να ανατραπεί. Υπήρχε, επομένως, η ανάγκη έκτακτων μέτρων. Τότε, κατά τη διάρκεια του εμφυλίου, το κόμμα αποκτά στρατιωτικά χαρακτηριστικά.

Γι' αυτό υπάρχουν δηλώσεις των άμεσα εμπλεκομένων. Ο Καγκάνοβιτς (Kaganovich) –μέλος του Πολιτικού Γραφείου και της Κεντρικής Επιτροπής από το 1928 και αντιπρόεδρος του Συμβουλίου των Επιτρόπων του Λαού από το 1938– στο άρθρο του «Δομή του κομμουνιστικού κόμματος της ΕΣΣΔ» σημειώνει: «Το 1918-1920 ο ένοπλος αγώνας ενάντια στην αντεπανάσταση αποχρώσε το κόμμα να περιορίσει τη δημοκρατία ως το σημείο να στρατιωτικοποιήσει τις μεθόδους εργασίας του».

Ο Βαλεριάν (Νικολάι) Ομπολένσκι-Οσίνσκι (Valerian Nikolai Obolenski-

Ossinsky), πρώτος πρόεδρος του Ανώτατου Συμβουλίου Εθνικής Οικονομίας (VSNKh), καθηγητής της Γεωργικής Ακαδημίας της Μόσχας και μέλος της ομάδας του Δημοκρατικού Συγκεντρωτισμού, σημειώνει:

«Η υιοθέτηση μορφών στρατιωτικής διαταγής και η επακόλουθη συγκέντρωση εξουσιών σε στενά σώματα ή κυριολεκτικά σε μεμονωμένα άτομα ήταν μια αναγκαιότητα επιβεβλημένη από τον πόλεμο.

Αυτή θα εξαφανιζόταν με τη λήξη του εμφυλίου».

(Προκάτσι, 1975: 42)

Τότε, στη διάρκεια του εμφυλίου ορίσθηκε για πρώτη φορά στο στρατό το «Πολιτικό Γραφείο» σε επίπεδο μεραρχίας, στρατιάς και μετώπου. Σοβιετικό όργανο στην αρχή, αναγνωρίστηκε στη συνέχεια ως κομματικό όργανο με μια εγκύκλιο της Κεντρικής Επιτροπής τον Γενάρη του 1919 (Προκάτσι, 1975: 31). Ο υπεύθυνος του γραφείου διοριζόταν από τα πάνω και με τη σειρά του διόριζε τους κομισάριους. Έτσι όμως, εισάγεται η αρχή της προσωπικής διοίκησης.

[Εμπρακτα] «ο έλεγχος από τους στρατιώτες αντικαθίσταται με την πρακτική της τοποθέτησης πολιτικών επιτρόπων για την αποτροπή αντεπαναστατικών κινήσεων εκ μέρους των αξιωματικών και περιορίζεται η δράση των “άτακτων” τοπικών αποσπασμάτων».

(Μπετελέμ, 1975: 244-248)

Αν πάρει κανείς υπόψη πως ο αριθμός των πυρήνων του κόμματος που συγκροτήθηκαν στο στρατό ήταν τελικά μεγαλύτερος από ό,τι στα εργοστάσια (έφταναν τις 7.000 στο τέλος του εμφυλίου) και ότι το 1920 το ποσοστό των μελών που ήταν επιστρατευμένο ανήλθε στο 50% από το 20% που ήταν το 1919 (Προκάτσι, ό.π.: 18), εύκολα συμπεραίνει πως η πορεία στρατιωτικοποίησης επηρέαζε όλο το κόμμα. Γι' αυτό και οι προσωρινές, κατά τους τότε ηγέτες, απόψεις και μέτρα που υιοθετήθηκαν στο στρατό στην πορεία γενικεύθηκαν νομιμοποιήθηκαν.

Η «αναγκαστική» (;) στρατιωτικοποίηση του κόμματος οδήγησε στην ειρήσηση του Ζινόβιεφ (Ζιπονιέν) στο 8ο Συνέδριο (Μάρτης του 1919) να διακηρύξει την ιεραρχική υποταγή των διαφόρων κομματικών οργάνων και εδαφικών στοιχείων. Στην πράξη η οργανωτική δομή του κόμματος ορίζεται πλέον όχι μόνο κατά συγκεντρωτικό –αλλά και κατά ιεραρχικό– τρόπο. Με απόφαση του 8ου Συνεδρίου το Πολιτικό Γραφείο που καθιερώθηκε στο στρατό μεταφέρεται τότε και συστήνεται για πρώτη φορά και στην ηγεσία του κόμματος.

Μερικοί αντιπρόσωποι είχαν αντιρρήσεις για τη σύστασή του και σαν ανταπόδοση το Πολιτμπιρό κατέστη υπόλογο στην Κεντρική Επιτροπή, τα μέλη της Κεντρικής Επιτροπής μπορούσαν να συμμετέχουν στις συνεδριάσεις του με συμβουλευτική μόνο ψήφο.

Καθ' όλη τη διάρκεια της ηγεσίας του Λένιν στο Κομμουνιστικό Κόμμα, ήταν η Κεντρική Επιτροπή που λειτουργούσε ως η ανώτατη αρχή του κόμματος μεταξύ των συνεδρίων. Μετά το θάνατό του ο ρόλος της Κεντρικής Επιτροπής βαθμιαία επισκιάστηκε από το Πολιτμπιρό.

Στη συνέχεια το Πολιτικό Γραφείο μετατρέπεται σε μονολιθικό, αποτελούμενο αποκλειστικά από εκπροσώπους της μιας άποψης. Η πολυτασικότητα, χαρακτηριστικό που διέκρινε τα κομματικά όργανα από τα κάτω ως τα επάνω από τη ίδρυση έως την πρώτη δεκαετία της επανάστασης, αντικαθίσταται βαθμιαία από τη μονολιθικότητα. Στο 10ο Συνέδριο (Μάρτης του 1921) δόθηκαν νέες απαντήσεις στους όρους και τις προϋποθέσεις για την ενότητα του κόμματος. Μέχρι τότε η κατάθεση πλατφορμών θεωρούνταν υποχρέωση στα συνέδρια. Η δημόσια αντιπαράθεση επιτρεπόταν πριν και μετά από αυτά, όπως άλλωστε και οι τάσεις. Στο 10^ο Συνέδριο πάρθηκε η απόφαση για απαγόρευση των τάσεων (ως συλλογικότητες με εσωτερική πειθαρχία) όχι όμως και του δικαιώματος κατάθεσης ξεχωριστών πλατφορμών.

Σταδιακά, η υπό τον Στάλιν (Stalin) ομάδα ηγεμονεύει στο ΚΚΣΕ ανανοματοδοτεί την έννοια «δημοκρατικός

συγκεντρωτισμός» δίνοντάς της το σημερινό της νόημα: απαγόρευση τάσεων, πλατφορμών και δημόσιας συζήτησης εκτός της προσυεδριακής περιόδου. Η δημόσια συζήτηση και αναζήτηση περιοριζόταν σε μερικούς μήνες ανά πέντε όμως χρόνια. Η νικηφόρα επισφράγιση αυτής της διαπάλης από το σταλινικό ρεύμα κλείνει την περίοδο της θεωρητικής και πρακτικής διαμάχης για το οργανωτικό ζήτημα που είχε ξεκινήσει χρόνια πριν την Οκτωβριανή Επανάσταση με σημαντικότητα κείμενα του Λένιν, της Λούξεμπουργκ, του Τρότσκι (Trotsky). Η επισφράγιση αυτή θα οδηγούσε στην αντιστροφή και του ρόλου και της έννοιας της πειθαρχίας.

Έως τότε η πειθαρχία των μελών του κόμματος ήταν απέναντι στο σκοπό ύπαρξης και δράσης του, δηλαδή την επανάσταση, τον κομμουνισμό, την απόσπαση κατακτήσεων στον καθημερινό αγώνα. Στο δημοκρατικό συγκεντρωτισμό, η δημοκρατία στο κόμμα υπηρετούσε τη συγκέντρωση δυνάμεων και ο συγκεντρωτισμός –με αναπόσπαστο το στοιχείο της δημοκρατίας– υπηρετούσε τη δημοκρατική συγκέντρωση όλων των απειθαρχων στην εκμετάλλευση και πιστών στην επανάσταση συνειδήσεων. Τώρα πλέον η πειθαρχία αντιμετωπίζεται ως ανώτατη κομματική αρετή και νοείται ως η πειθαρχία απέναντι στο «κόμμα».

Όμως, το κόμμα εν τω μεταξύ αποκτά μια αυστηρά ιεραρχική δομή. Το ανώτατο όργανο εγκρίνει τις αποφάσεις και επικυρώνει την εκλογή των κατώτερων, μπορεί να αυτοσυμπληρώνεται εν μέρει, να διαγράφει, να διαλύει οργανώσεις, να μεταθέτει, να μετακινεί μέλη αλλάζοντας συσχετισμούς. Έτσι η πειθαρχία-ανώτατη αρετή απέναντι στο κόμμα καταλήγει πλέον, επί της ουσίας, να λειτουργεί ως πειθαρχία απέναντι στην εκάστοτε ηγεσία. Εξού και η παράλυση στην πράξη και επί της ουσίας της αρχής της ανακλιτότητας, της ανάκλησης ανά πάσα στιγμή από τα διάφορα πόστα των εκπροσώπων από τους εκπροσωπούμενους. Αυτή η βαθιά εργατοδημοκρατική αρχή καταργείται σε όλα σχεδόν τα κομμουνιστικά κόμματα μέσω

της Κομμουνιστικής Διεθνούς στην οποία καθοριστικό ρόλο και λόγο είχε το ρώσικο κόμμα. Εξού και οι δραματικές αλλαγές και οι διώξεις κάθε φορά που ανατρέπεται η εκάστοτε ηγετική ομάδα.

Αυτή η ανανοηματοδότηση του όρου «δημοκρατικός συγκεντρωτισμός», η επιβολή στην πράξη ενός «συγκεντρωτικού συγκεντρωτισμού», συνέβαλλε –η ουσιώδης αιτία είναι η ακολουθούμενη πολιτική– στον αργόσυρτο γραφειοκρατικό εκφυλισμό των κομμουνιστικών κομμάτων σε Ανατολή και Δύση. Το οργανωτικό κληροδότημα που έφτασε ως τις ημέρες μας, σε συνδυασμό με τις μετέπειτα επιδράσεις των δραματικών γεγονότων της δεκαετίας του 1930, αυτό που οι απανταχού κομμουνιστές και ο ελληνικός λαός γνώρισαν ως Κομμουνιστικό Κόμμα, είναι επομένως διαφορετικό από το κόμμα που επιδρούσε πριν το 1917 και καθοδηγούσε κατά τη διάρκεια του έμπρακτα και νικηφόρα τις επαναστατημένες μάζες.

Ποιες θα μπορούσαν να είναι ορισμένες απαραίτητες γενικές (συνοπτικές) θέσεις θετικής διεξόδου στο ζήτημα που εξετάζουμε;

1. Θα πρέπει να δεχθούμε πως η ουσία του οργανωτικού ζητήματος βρίσκεται πριν απ' όλα και πάνω απ' όλα στους στρατηγικούς και τους τακτικούς στόχους, στο πρόγραμμα και στους τρόπους έμπρακτης προώθησής τους. Οι αρχές που καθορίζουν το περιεχόμενο και τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας ενός κομμουνιστικού κόμματος προκύπτουν από

τους σκοπούς του. «Το οργανωτικό ζήτημα βρίσκεται πριν και μετά από αυτό (σ.σ. το καθαυτό οργανωτικό ζήτημα), βρίσκεται στο περιεχόμενο, στη δημοκρατία, στα μέσα και στον πολιτισμό προώθησης της πολιτικής του» (NAP, 2012: 33-38).

2. Το οργανωτικό ζήτημα *βρίσκεται επίσης*

«[...] στη συνειδητότητα της προλεταριακής πρωτοπορίας και στην αφοσίωσή της στην επανάσταση, στην αντοχή της, στην αυτοθυσία της, στον ηρωισμό της, στην ικανότητά της να συνδέεται, να πλησιάζει και ως ένα ορισμένο βαθμό, αν θέλετε, να συγχωνεύεται με την πιο πλατιά μάζα των εργαζομένων[...], στην ορθότητα της πολιτικής στρατηγικής και τακτικής της, με τον όρο ότι οι πλατιές μάζες θα πείθονται από την ίδια τους την πείρα γι' αυτή την ορθότητα».

(Λένιν, 1986:7-8)

«Χωρίς αυτούς τους όρους κάθε απόπειρα να δημιουργηθεί πειθαρχία μετατρέπεται αναπόφευκτα σε κούφια λόγια, σε φρασεολογία, σε "πιθηκισμούς". Τότε και μόνο τότε δημιουργούνται οι όροι να αποκτήσει η εργατική τάξη την αίσθηση της δικιάς της πειθαρχίας, την προσλαμβανόμενη και εξελισσόμενη αυτοπειθαρχία που ξεριζώνει ως την τελευταία ρίζα, τις παλιές συνήθειες υπακοής και δουλικότητας».

(Λούξεμπουργκ, 1980)

3. Υπό αυτό και μόνο το πρίσμα έχουν αξία και οι αναγκαίοι, ειδικοί καταστατικοί κανόνες λειτουργίας που συνθέτουν το οργανωτικό μοντέλο κόμματος. Σε αυτούς η αποτελεσματικότητα του κόμματος υπηρετείται από τη δημοκρατία και την πειθαρχία ως αδιαίρετοι πόλοι. Μαζί με την υποχρέωση και την ανάγκη να δοκιμάζεται στην πράξη από όλα του τα μέλη, ως συνισταμένη του κόμματος, η άποψη που πλειοψήφησε ύστερα από ανοιχτή δημοκρατική συζήτηση.

4. Από την παραπάνω συνολική και στέρεη θεώρηση του οργανωτικού ζητήματος απομακρυνόταν βαθμιαία η ηγεσία των τριτοδιεθνιστικών κομμάτων. Και γι' αυτό (το κύριο ήταν η πολιτική τους) όσο αυστηρότερο γινόταν το καταστατικό αυτών των κομμάτων τόσο πολλαπλασιαζόταν οι συγκρούσεις, οι διασπάσεις και οι αποχωρήσεις, τόσο και περιοριζόταν το κύρος τους.

Ειδικά για τη μονοπρόσωπη διοίκηση

Η επανάσταση είχε εξαρχής να αντιμετωπίσει σοβαρά εμπόδια που οφείλονταν στο επίπεδο ανάπτυξης και των αντιφάσεων του καπιταλισμού και των επαναστατικών δυνάμεων εκείνης της εποχής γενικά, αλλά και ειδικά στη Ρωσία. Η Ρωσία το 1917 ήταν κατά βάση γεωργική χώρα (η γεωργία αντιπροσώπευε το 80% της οικονομίας), χώρα με ισχυρά φεουδαρχικά κατάλοιπα, αλλά και με ανεπτυγμένα και μεγάλα εργοστάσια, χώρα με αδύναμο, αλλά συγκεντρωμένο βιομηχανικό προλεταριάτο, με υψηλό αναλφαβητισμό, φτώχεια, θρησκοληψία, αλλά και αξιόλογη καλλιτεχνική δημιουργία. Επιπλέον, στη διάρκεια του εμφυλίου (και του πολεμικού κομμουνισμού) το προλεταριάτο γίνεται αδύναμο. Οι εργάτες μειώθηκαν από 3,6 εκατομμύρια το 1917 σε 1,5 εκατομμύριο (Ψυρούκης, 2001: 67). Η πείνα απλωνόταν και υπονόμειε την πίστη των χωριών, των πόλεων και τμημάτων του στρατού στην επανάσταση.

Υπήρχε, επομένως, η ανάγκη άμεσης, συνολικής και αποτελεσματικής κινητοποίησης (στρατιωτικές αναμετρήσεις, συγκέντρωση σιτηρών, μεταφορά τους με ανοικτή και λειτουργική σιδηροδρομική γραμμή κ.λπ.).

Σ' αυτήν ακριβώς την κρίσιμη κατάσταση τεμαχίζεται το αδιαίρετο, όσον αφορά την αποτελεσματικότητα, δίπολο δημοκρατία-πειθαρχία. Κυριαρχεί η πειθαρχία. Έτσι, η αρχή της προσωπικής διοίκησης, που εισάγεται στο στρατό με το διορισμό του κομισάριου, γενικεύεται και σε επίπεδο επιχείρησης.

«Κάθε μεγάλη μηχανική βιομηχανία, δηλαδή ακριβώς η υλική παραγωγική πηγή και το βάθρο του σοσιαλισμού απαιτεί απόλυτη και αυστηρότατη ενότητα θέλησης που να κατευθύνει την κοινή εργασία εκατοντάδων και χιλιάδων ανθρώπων. Πώς όμως μπορεί να εξασφαλιστεί μια αυστηρότατη ενότητα θέλησης; Με την υποταγή της θέλησης των χιλιάδων στη θέληση του ενός».

(Λένιν, 1987)

Και καλεί στο δρόμο,

«[...] που συνδυάζει τα καθήκοντα της οργάνωσης συγκεντρώσεων για τους όρους εργασίας με τα καθήκοντα της αναντίρρησης υποταγής στη θέληση του σοβιετικού καθοδηγητή, στο δικτάτορα την ώρα της δουλειάς».

(Λένιν, ά.π)

Την ίδια χρονική περίοδο εισάγει και τον σοβιετικό, λεγόμενο, τείλορισμό.

«Οφείλουμε να εισάγουμε το σύστημα Τέιλορ και την αμερικανική επιστημονική αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας σε όλη τη Ρωσία, συνδυάζοντας το σύστημα αυτό με την ελάττωση του εργάσιμου χρόνου, με τη χρησιμοποίηση των νέων τρόπων παραγωγής και οργάνωσης της εργασίας, χωρίς οποιεσδήποτε βλάβες στην εργατική δύναμη του εργαζόμενου πληθυσμού».

(Λινάρ, 1982: 101)

Επιπλέον, μετά το Μάρτιο του 1918 (τότε υιοθετείται η στρατηγική του «κρατικού καπιταλισμού») η διεύθυνση των επιχειρήσεων ανατίθεται σε «αστούς ειδικούς» (καπιταλιστές, διευθυντές επιχειρήσεων, τεχνικά στελέχη) (Λινάρ, ό.π.).

Τα μέτρα αυτά (αναντίρρητη υποταγή στο δικτάτορα-καθοδηγητή στην ώρα δουλειάς, τείλορισμός) αλλάζουν τα πράγματα. «[...] Το 1917 μας ακολούθησαν όλοι –εργάτες, αγρότες, φανταροι– κι η ζωή μας ήταν χαρούμενη, μα τώρα η κατάσταση άλλαξε πολύ» (Χαραλαμπίδου, 1990), επισημαίνει ήδη από το 1921 στο 10ο Συνέδριο ο Μπουκχαρίν (Bukharin).

Αλλά γιατί πάρθηκαν τέτοια μέτρα; Σύμφωνα με τον ηγέτη της πρώτης σοβιετικής κυβέρνησης ο σοσιαλισμός είναι ο κρατικός καπιταλισμός, το μονοπώλιο συν τη σοβιετική εξουσία.

«[...] Πρέπει να χρησιμοποιήσουμε τον καπιταλισμό (κυρίως κατευθύνοντάς τον στο δρόμο του κρατικού καπιταλισμού) σαν ενδιάμεσο κρίκο ανάμεσα στη μικρή παραγωγή και στο σοσιαλισμό, σαν μέσο, σαν δρόμο, σαν μέθοδο, σαν τρόπο για το ανέβασμα των παραγωγικών δυνάμεων».

(Λένιν, 1984)

Αν επομένως καταφέρει να αναπτύξει τον ρώσικο κρατικό καπιταλισμό αυστηρά πειθαρχημένο στην προλεταριακή εξουσία και τους σκοπούς της, τότε εδραιώνει την εξουσία και τον προσανατολισμό προς το σοσιαλισμό. Αυτό, μαζί με τη στερέωση της εργατοαγροτικής συμμαχίας, επεδίωκε με τη ΝΕΠ. Γι' αυτό προωθεί και επιβάλλει προς το προλεταριάτο στο χώρο εργασίας μονοπρόσωπη διοίκηση και πειθαρχία αστικού τύπου.

Φυσικά, στη βάση αυτής της σκέψης υπάρχει λάθος. Γιατί κρατικός καπιταλισμός και εργατική εξουσία, εργατική δημοκρατία και υποταγή είναι αλληλοαποκλειόμενες και όχι αλληλοσυμπληρούμενες πλευρές στο ζεύγος των αντιθέτων. Επιπλέον, η συλλογική πολιτική ευθύνη είτε της εργατικής τάξης είτε του κομμουνιστικού κόμματος, νοείται

και υλοποιείται μέσα απ' την πολιτική ευθύνη, την πολιτική πράξη και την πολιτική συνείδηση, τελικά, του κάθε ξεχωριστού κοινωνικού εργαζόμενου ανθρώπου που συγκροτεί τελικά τη στάση του συλλογικού υποκειμένου και της εργατικής τάξης συνολικά, ώστε αυτή να προβάλλεται στο προσκήνιο πιο ώριμα ως ο ηγεμονικός φορέας της γενικευμένης κοινωνικής αυτοδιαχείρισης-αυτοδιοίκησης. Άρα, η συλλογική διοίκηση και η προσωπική ευθύνη αποτελούν αδιαίρετα την αρχή διοίκησης και μιας επιχείρησης. Από αυτή την αρχή μεταποπίστηκε τότε η ηγεσία της επανάστασης αντιγράφοντας αστικά πρότυπα.

Αυτή η προσαρμοζόμενη στη σοβιετική εξουσία χρήση των αναπτυξιακών προτύπων του καπιταλισμού και η επιβίωση του κεφαλαιοκρατικού καταμερισμού της εργασίας υπό το έμβλημα του σοσιαλισμού θα αποδειχθούν από τις βασικές αιτίες των ορίων, των αντιφάσεων και του αδιεξόδου των κοινωνιών σοβιετικού τύπου. Είναι αποκαλυπτικό πως στα μετέπειτα δημοσιευμένα προσχέδια του άρθρου «για τα άμεσα καθήκοντα», σε αντίθεση με τη λογική της υποταγής χιλιάδων εργατών στον ένα και μονοπρόσωπο διοικητή, ο Λένιν μιλά για εθελοντική εκτέλεση εντολών. «Είναι απαραίτητα η εθελοντική εκτέλεση των εντολών αυτού του μονοπρόσωπου διευθυντή», σημειώνεται στο προσχέδιο.

Στον ίδιο τον Λένιν διεξαγόταν διαπάλη ανάμεσα στην ουσία και στην επικάλυψή της καθώς ο ίδιος πάλευε διαρκώς ενάντια στη γραφειοκρατία και τα προνόμιά της. Και τελικά οδηγείται στην εξέλιξη του αγώνα να εισάγει το σπέρμα της γραφειοκρατίας στην καρδιά των παραγωγικών σχέσεων, μέσα στην ίδια την παραγωγική διαδικασία. Ωστόσο, η επιβληθείσα στρατιωτικοποίηση στη λήψη και εκτέλεση των αποφάσεων, στο στρατό, στην παραγωγή και στο κόμμα θεωρήθηκε από τον Λένιν προσωρινή. Πόσο προσωρινή; Άγνωστο. Ο θάνατός του λίγα χρόνια μετά δεν επιτρέπει τις εικασίες.

Αλλά και αυτή η προσωρινότητα, και αυτό είναι το κυριότερο και σο-

βαρότερο, δεν αφορά όλους. Δεν είναι λίγοι, όπως οι Νικολάι Μπουχάριν, Γιούρι Λάριν (Yuri Larin), Λεβ Κρίτzman (Lev Kritzman), Λεονίντ Κράσιν (Leonid Krasin), που υποστήριζαν ότι τα μέτρα κατά τον πολεμικό κομμουνισμό ήταν ένα μεταβατικό στάδιο προς το σοσιαλισμό.

«Σκεφθήκαμε τον πολεμικό κομμουνισμό ως παγκόσμια, ας πούμε “φυσιολογική” μορφή οικονομικής πολιτικής του νικηφόρου προλεταριάτου και όχι σε σχέση με τον πόλεμο, δηλαδή, την προσαρμογή σε μια καθορισμένη κατάσταση του εμφυλίου πολέμου».

(Bukharin, 1967: 178)

Σαφέστερα δεν γίνεται.

Από τα παραπάνω μπορούν να εξαχθούν ορισμένα συμπεράσματα.

1. Ο πολεμικός κομμουνισμός ήταν στην πραγματικότητα μια προσπάθεια άμεσου περάσματος στην κομμουνιστική οικονομία. Η αντίληψη αυτή εδραιώνεται σε μπολσεβίκους εξαιτίας των θεωρητικών κενών τους σε συνδυασμό με τις απάτητες διαδρομές που ήταν υποχρεωμένοι να ακολουθούν. Το σύστημα των επαναστατικών ιδεών είναι μορφή ανάπτυξης της επαναστατικής πρακτικής. Η μαρξική θεωρία για το κράτος, μέσα από τη μελέτη της ιστορικής εμπειρίας, καταδεικνύει το όριο του αστικού κράτους και της αστικής δημοκρατίας. Η λενινιστική θεωρία για το κράτος επαναδιατυπώνει συγκεκριμένα την αναγκαιότητα συντριβής του αστικού κράτους, όχι ως αφηρημένο πρόταγμα, αλλά ως αναγκαίο πρώτο όρο για την κοινωνική απελευθέρωση.

Αυτό το γενικό επιχειρήθηκε με επιτυχία από την επανάσταση του Οκτώβρη. Ταυτόχρονα όμως και αδιαίρετα, τόσο η μαρξική όσο και η λενινιστική θεωρία θέτουν την ανάγκη αντικατάστασης του τσακισμένου αστικού κράτους – και αυτό είναι το καθοριστικό – από μια μορφή εργατικού κράτους, ενσάρκωτή της βίας απέναντι στους εκμεταλλευτές, αλλά και φορέα μιας ποιοτικά μετασχηματισμένης και διαπαιδαγωγικής

δημοκρατίας, της εργατικής δημοκρατίας. Γι' αυτό το σκοπό, γι' αυτά τα επόμενα βήματα μετά την επικράτηση της επανάστασης το *Κράτος και επανάσταση* αποδείχτηκε ανεπαρκές. Εξού και η περιπέτεια που ξεκίνησε με την επιβολή του πολεμικού κομμουνισμού αρχικά, το αδιέξοδο και η εγκατάλειψή του σε τριάντισι χρόνια, η επιλογή της ΝΕΠ στη συνέχεια, η διαμάχη για τη ΝΕΠ και ο τρόπος απόρριψής της εντός τεσσάρων χρόνων. Εξού και το σπάσιμο των μπολσεβίκων σε αλλεπάλληλα αναζητησιμάκ ρεύματα θεμελιωδών ζητημάτων. Οι Μπουχάριν, Τρότσκι και Πρεομπραζένσκι (Preobrazensky) ζητούν άμεσο πέρασμα στον κομμουνισμό με στρατιωτικοποίηση της εργασίας, επίταξη γεωργικών προϊόντων και διανομή τους από το κράτος. Η «πλατφόρμα των 46» (Πρεομπραζένσκι, Οσσίנסκι, Πιατακόφ [Pyatakov] κ.ά.) καταγγέλλει το 1923 την «έλλειψη σχεδιασμού και βοήθειας στη βιομηχανία και την ανεπάρκεια της πιστωτικής πολιτικής» και ταυτόχρονα ότι «η ελεύθερη συζήτηση μέσα στο κόμμα έχει ουσιαστικά εξαφανιστεί, η κοινή γνώμη μέσα στο κόμμα έχει καταπινηγί[...]». Το 1925-1926 η πλατφόρμα των Ζινόβιεφ, Κάμενεφ (Kamenev), Σοχόλνικοφ (Sokholnikov) και Κρούπσκαγια (Krupskaya) επιτίθεται στη ΝΕΠ, ζητώντας ταυτόχρονα ελεύθερη συζήτηση και εσωκομματική δημοκρατία. Ο δε Ζινόβιεφ καταγγέλλει τη ΝΕΠ ως «κρατικό καπιταλισμό». Ο Μπουχάριν το 1928-1929 υπερασπίζεται τη ΝΕΠ και ζητάει ταχεία εκβιομηχάνιση στο πλαίσιο της. Ο Στάλιν προτείνει την εγκατάλειψή της και στροφή προς την ταχύρρυθμη εκβιομηχάνιση. Ο Τόμσκι (Tomsy), πρόεδρος των εργατικών συνδικάτων, δεν συμφωνεί με τους περιορισμούς στους μισθούς που επιβάλλει το πρώτο πεντάχρονο κ.ά.

2. Είναι αναγκαία η αναγνώριση έλλειψης επαρκών γενικών κατευθύνσεων για το τι κάνουμε μετά την επανάσταση. Το κενό μιας επαρκούς γενικής θεωρίας μετάβασης είναι εμφανές, η επίδρασή του ήταν και είναι καθοριστική στην πρακτική. Η κατάληψη της εξουσίας,

τονίζει ο Μαρξ, «η ίδια η δικτατορία του προλεταριάτου αποτελεί μονάχα το πέρασμα στην κατάρρευση των τάξεων» (Μαρξ, 1980: 530). Αλλά το πέρασμα διαρκεί και απαιτεί συγκεκριμένους πολιτικούς δρόμους. Να ανακαλύψουμε αυτούς τους δρόμους.

3. Το θεωρητικό κενό πάνω σε αυτή τη γενική θεωρία μετάβασης διογκώνεται στην εποχή μας. Η διόγκωσή του οφείλεται στις αλλαγές που συντελούνται στο κράτος, στην εμφάνιση των ολοκληρώσεων, στον ποιοτικά αναβαθμισμένο ρόλο της επιστήμης (συνολικά και άμεσα υποταγμένη στο κεφάλαιο), στην ηγεμονική παρουσία των πολυεθνικών πολυκλαδικών μονοπωλίων, στη ραγδαία καπιταλιστικοποίηση του αγροτοδιατροφικού τομέα.

Το ζήτημα χρήζει ξεχωριστής και συλλογικής επεξεργασίας.

Η σχέση ανάμεσα στην εξουσία του προλεταριάτου και την εξουσία του κόμματος

Στην ιστορία, στην πάλη των τάξεων, ο πρωταγωνιστής είναι ο λαός στον οποίο ανήκει τελικά η αυτοδιεύθυνση. Αλλά τι σημαίνει αυτή η αλήθεια έμπρακτα; Ποιος τελικά αποφασίζει και επιβάλλει; Τα ζητήματα αυτά παραπέμπουν στη σχέση ανάμεσα στους εμπλεκόμενους φορείς (κόμμα, κοινωνικό και πολιτικό μέτωπο) και στην εξουσία που απασχολεί τους επαναστάτες κάθε εποχής.

Ας δούμε, λοιπόν, πλευρές της σκέψης τους τότε, στην αρχή του 20ού αιώνα. Ο Λένιν, απαντώντας σε αυτούς που εξαπέλυαν επίθεση στη δικτατορία του προλεταριάτου έχοντας ως κριτήριο την αστική δημοκρατία, σημείωνε:

«...Μαζί με την τεράστια διεύρυνση του δημοκρατισμού, που για πρώτη φορά γίνεται δημοκρατισμός για τους φτωχούς, δημοκρατισμός για το λαό, κι όχι δημοκρατισμός για τους πλουσίους, η δικτατορία του προλεταριάτου

επιβάλλει στους καταπιεστές, στους εκμεταλλευτές, στους καπιταλιστές μια σειρά περιορισμούς της ελευθερίας. Δεν μπορείς όμως να πραγματοποιήσεις τη δικτατορία του προλεταριάτου μέσω της καθολικής οργάνωσής του. Γιατί όχι μόνο σε μας, ...αλλά και σε όλες τις άλλες καπιταλιστικές χώρες το προλεταριάτο εξακολουθεί ακόμη να είναι τόσο διηρημένο, τόσο ταπεινωμένο, τόσο εξαγορασμένο [...]. Η δικτατορία μπορεί να την πραγματοποιήσει μόνο η πρωτοπορία που αφομοίωσε την επαναστατική δραστηριότητα της τάξης».

(Λένιν, 1984: 204)

Η τελευταία αυτή πρόταση στις σημειώσεις του Λένιν («Τη δικτατορία μπορεί να την πραγματοποιήσει μόνο η πρωτοπορία...») θα μπορούσε να έχει ως τίτλο «Νύξεις του Λένιν περί ταύτισης της εξουσίας του προλεταριάτου και της δικτατορίας του κόμματος». Στη συλλογική απόφαση που ψήφισε το 8ο Συνέδριο του κόμματος (Μάρτης 1919), το ζήτημα εναρμονίζεται με τη μαρξική φιλολογία: «Η ανάμειξη των κομματικών λειτουργιών με τις λειτουργίες των κρατικών οργάνων, όπως τα σοβιέτ, δεν επιτρέπεται σε καμία περίπτωση. Καταστροφικά αποτελέσματα, ιδιαίτερα στις στρατιωτικές υποθέσεις, θα προκύψουν από μια τέτοια ανάμειξη. Είναι καθήκον του κόμματος να πραγματοποιήσει τις αποφάσεις του μέσω των σοβιέτ στο πλαίσιο του σοβιετικού συντάγματος. Το κόμμα επιδιώκει να παρέχει καθοδήγηση στα σοβιέτ, αλλά όχι να τα υποκαθιστά». Το κόμμα, λοιπόν, καθοδηγεί τα όργανα άσκησης της εξουσίας, χωρίς την υποκατάσταση του κρατικού μηχανισμού ή την ταύτιση μαζί του.

Ένα χρόνο μετά την απόφαση, τέλος του 1920 ή αρχές του 1921, με την ήττα των εισβολέων και των Λευκών, το ζήτημα της εξουσίας έχει λυθεί. Τότε ακριβώς ο Τρότσκι, τον Μάρτη του 1921, στο 10ο Συνέδριο εκφράζει άλλη άποψη για τη σχέση κόμματος εργατικής τάξης και εξουσίας. «Η εργατική αντιπολίτευση», τονίζει ο Τρότσκι, «παρουσίασε επικίνδυνα σλόγκαν φετιχοποιώντας

τις δημοκρατικές αρχές. Βεβαιώνουν το δικαίωμα των εργαζομένων να εκλέγουν τους αντιπροσώπους τους πέρα από το κόμμα, λες και το κόμμα δεν είναι εξουσιοδοτημένο να επιβεβαιώνει τη δικτατορία του ακόμη και όταν αυτή η δικτατορία έρχεται παροδικά σε σύγκρουση με τις εφήμερες διαθέσεις της εργατικής δημοκρατίας. Είναι αναγκαίο να δημιουργήσουμε ανάμεσά μας τη συνείδηση ότι το κόμμα έχει από τη γέννησή του ένα επαναστατικό δικαίωμα».

Το κόμμα, λοιπόν, κατά τον Τρότσκι, τον ικανότερο της Κεντρικής Επιτροπής κατά τον Λένιν, έχει από γεννησιμιού του «ένα επαναστατικό δικαίωμα», είναι εξουσιοδοτημένο να επιβεβαιώνει τη δικτατορία του ακόμη και όταν αυτή έρχεται παροδικά σε σύγκρουση με τις εφήμερες διαθέσεις της εργατικής δημοκρατίας. Αλλά ποιος ορίστηκε να εξουσιοδοτεί και ποιος ορίζει το τι είναι εφήμερο; Ο Ζινόβιεφ γίνεται πιο αποκαλυπτικός στο παρακάτω σημείο από το βιβλίο του *Λενινισμός*. «Τι καθεστώς υπάρχει στην Ένωση των ΣΣΔ», λέει ο Ζινόβιεφ, «απ' την άποψη του ταξικού του περιεχομένου; Δικτατορία του προλεταριάτου. Ποιο είναι το άμεσο ελατήριο της εξουσίας στην ΕΣΣΔ; Ποιος ασκεί την εξουσία της εργατικής τάξης; Το Κομμουνιστικό Κόμμα. Μ' αυτή την έννοια *στη χώρα μας έχουμε δικτατορία του κόμματος*».

Αλλά ο Ζινόβιεφ ήταν ο γραμματέας της Κομμουνιστικής Διεθνούς και υπό αυτή την ιδιότητα ο παγκόσμιος εκπρόσωπος του κομμουνιστικού κινήματος. Ανταπαντά ο Στάλιν το 1926.

«Δεν έχουν δίκιο από την άποψη του Λενινισμού, και είναι πολιτικά μύωπες οι σύντροφοι εκείνοι που ταυτίζουν ή προσπαθούν να ταυτίσουν τη «δικτατορία» του κόμματος και συνεπώς και τη «δικτατορία των αρχηγών» με τη δικτατορία του προλεταριάτου, γιατί παραβαίνουν έτσι τους όρους για τις σωστές αμοιβαίες σχέσεις ανάμεσα στην πρωτοπορία και την τάξη».

(Στάλιν, 1990 :155)

Ο Ι. Β. Στάλιν από τη μια αποκαλύπτει και κριτικάρει τις αντιλήψεις που ταυτίζουν την εξουσία της εργατικής τάξης με την εξουσία του κόμματος. Την ίδια στιγμή, στο ίδιο άρθρο, από την άλλη σημειώνει:

«Σαν ανώτατη έκφραση του καθοδηγητικού ρόλου του κόμματος π.χ. στη χώρα μας πρέπει να αναγνωριστεί το γεγονός ότι ούτε ένα σοβαρό πολιτικό και οργανωτικό ζήτημα δε λύνεται από τις σοβιετικές και άλλης μορφής οργανώσεις χωρίς τις καθοδηγητικές υποδείξεις του κόμματος. [...] Σαν κόμμα που κυβερνά δεν μπορούσαμε να μη συγχωνεύσουμε τις κομματικές κορυφές με τις σοβιετικές κορυφές [...]».

(Στάλιν, ό.π.)

Και όντως οι «κορυφές» της δικτατορίας του προλεταριάτου, η σοβιετική κυβέρνηση, το ανώτατο όργανο των λαϊκών αντιπροσώπων, συγχωνεύονται με το κόμμα. Αλλά όπως η πράξη έδειξε το συνεπαγόμενο ήταν η συγκρότησή τους αποκλειστικά από στελέχη του. Η συγχώνευση και η συγκρότηση αυτή, σε συνδυασμό με την αντίληψη πως «ούτε ένα σοβαρό πολιτικό και οργανωτικό ζήτημα δεν λύνεται από τις σοβιετικές και άλλης μορφής οργανώσεις, χωρίς τις καθοδηγητικές υποδείξεις του κόμματος» οδηγεί από άλλο δρόμο στην ίδια κατάληξη με τον Ζινόβιεφ. Δεν είναι, επομένως, παράλογη η πλήρης επικράτησή της υπό τον Στάλιν ηγετικής ομάδας στο 17ο Συνέδριο (1934), το επικαλούμενο και «συνέδριο της νίκης (της)».

Το κόμμα ή ταυτιζόταν με την εργατική τάξη (είναι ο ενσαρκωτής του κράτους της) ή προσλαμβάνονταν ως ένα είδος εξωτερικής πρωτοπορίας σε σχέση με το κατά περίπτωση «ανώριμο προλεταριάτο».

Ποιες θα μπορούσαν να είναι οι συνεπαγόμενες, θετικές για το σήμερα, παραδοχές;

1. Το κόμμα είναι ένα κομμάτι των συνολικών εργατικών μαζών, μια μερική, αλλά ειδική, κρίσιμη και καθοριστική πρωτοπορία (Τζιαντζής, 2014). Ανάμεσα στα εκατομμύρια επαναστάτες που

Συνεδρίαση Ανωτάτου Σοβιέτ ΕΣΣΔ
δεκαετία 1960

πραγματοποιούν τελικά την επανάσταση, ανάμεσα στις πολυάριθμες ανθρώπινες βουλήσεις και πράξεις που συμβάλλουν έμπρακτα στη χειραφέτηση του εργάτη-δημιουργού και αποτελούν *αντικειμενικά* τη γενική πρωτοπορία, το κόμμα συγκροτεί την ειδική πρωτοπορία της στρατηγικής και τακτικής. Αλλά γι' αυτό οφείλει να επεξεργάζεται μια πολιτική εσωτερικής, ως μέρος της τάξης, και ουσιαστικής σύνδεσής του με τις επιμέρους πρωτοπορίες και με τον αγωνιζόμενο, τελικά, λαό. Να μεσολαβεί, κατά την κίνηση της τάξης, ανάμεσα στη θεωρία και στην πράξη επαληθεύοντας έμπρακτα, όχι εκ θεού και από γεννησιμιού του, τον πρωτοπόρο ρόλο του.

2. Ο σκοπός ύπαρξης ενός επαναστατικού εργατικού κόμματος δεν είναι να κυβερνά, αλλά να συγκροτεί τη γενική πολιτική πρωτοπορία. Η γενικότερη πρωτοπορία είναι το αγωνιζόμενο πολιτικό και κοινωνικό μέτωπο που αγωνίζεται για την επιβολή των ιστορικά διαμορφούμενων εργατικών και λαϊκών δικαιωμάτων. Είναι συνεπώς ο χώρος όπου συντίθενται η συνισταμένη της εργατικής πολιτικής. Αυτό τελικά προσανατολίζει το κίνημα για τη δημιουργία των οργάνων της εργατικής διακυβέρνησης στα οποία συμμετέχουν και τα μέλη του.

Τα πλατιά όργανα της επαναστατικής παρέμβασης των ευρύτερων εργατικών δυνάμεων, τα σοβιέτ, τα εργατικά συμβούλια κ.λπ., αυτά είναι η αποφασιστική

πλευρά του εργατικού και λαϊκού κινήματος. Αυτά εμπνέουν και μέσω της πλειοψηφίας του αγωνιζόμενου λαού αποφασίζουν και επιβάλλουν. Φυσικά τα εργατικά και λαϊκά κινήματα δεν είναι ένα επιβαλλόμενο έξωθεν αυθαίρετο δημιουργήμα των αρχηγών ή των κομμάτων, αλλά είναι εντέλει αντικειμενικά, κοινωνικά φαινόμενα που γεννιούνται από μια δύναμη που την πηγή της έχει στον ταξικό χαρακτήρα της σύγχρονης κοινωνίας.

«Σ' όλη την πολύπλοκη αλληλεπίδραση των αντικαπιταλιστικών θελήσεων, αιτημάτων, ιδεών και ενεργειών τον αποφασιστικό ρόλο τον παίζει, τελικά, ένας καθοριστικός παράγοντας, που είναι η δυνατότητα των ίδιων των εργατών και των εργαζομένων, σ' ένα επίπεδο όξυνσης των κοινωνικών αντιθέσεων, ν' αναπτύσσουν αυτοτελή επαναστατική πολιτική δράση, με τέτοια πρωτοβουλία, μαζικότητα, ορμή και πολυμορφία, που δε μπορεί να τη συλλάβει ούτε το καλύτερο σχέδιο».

(Τζιαντζής, ά.π.)

Εκεί βρίσκεται, εκεί επαληθεύεται ή διαψεύδεται και ο καθοριστικός ρόλος της κομμουνιστικής πρωτοπορίας.

Εργατική εξουσία τελικά δεν μπορεί να σημαίνει τίποτα περισσότερο και τίποτα λιγότερο από τη διακυβέρνηση των εργατών από τις ίδιες τις μαζικές τους οργανώσεις. Αυτές, μέχρι την εξάλειψή

της, συγκροτούν και τη καινούργια κρατική εργατική δομή. Η κυριαρχία αυτών των οργανώσεων, θεσμοποιημένων μέσα από τη δομή ενός εργατικού κράτους, πρέπει να κατοχυρώνεται νομικά. Το ίδιο και η δημοκρατία μέσα σε αυτές τις οργανώσεις. Χωρίς αυτό το τρίπτυχο, χωρίς ουσιαστική δημοκρατία στη λήψη και εκτέλεση των αποφάσεων, οι εργάτες δεν μπορούν να αναδειχθούν ως ο ηγέτης του εαυτού τους. Γι' αυτό και εργατική εξουσία και «το κόμμα στην εξουσία και στο όνομα του προλεταριάτου», ως σχέση, αποτελούν εν ολίγοις παραδοξολογία.

Ο περίφημος μπολσεβίκος θεωρητικός του δικαίου Εβγκένι Πασουκάνις (Evgeny Pashukanis) προτρέπει.

«Πρέπει να θυμόμαστε ότι η ηθική, το δίκαιο και το κράτος είναι μορφές της αστικής κοινωνίας. Ακόμη κι αν το προλεταριάτο είναι αναγκασμένο να χρησιμοποιήσει αυτές τις μορφές, δεν σημαίνει καθόλου ότι μπορούν να συνεχίσουν να αναπτύσσονται έχοντας μέσα τους σοσιαλιστικό περιεχόμενο. Αυτές οι

μορφές δεν μπορούν να αφομοιώσουν το σοσιαλιστικό περιεχόμενο και θα πρέπει να εξαφανιστούν, στο μέτρο που θα υλοποιηθεί το περιεχόμενο τούτο. Εκμεταλλευόμενο, προς χάρη των ταξικών του συμφερόντων, τις μορφές που κληρονομεί από την αστική κοινωνία εξαντλώντας τις έτσι ολοκληρωτικά [...].

»Το προλεταριάτο πρέπει να κρατάει ήρεμη, κριτική στάση όχι μόνο απέναντι στην ηθική και το αστικό κράτος, αλλά και στο δικό του κράτος και τη δική του ηθική. Πρέπει, μ' άλλα λόγια, να έχει συνείδηση της ιστορικής αναγκαιότητας της ύπαρξής τους, αλλά ταυτόχρονα και της εξαφάνισής τους».

(Πασουκάνις, 1985)

Η ματαίωση αυτής της προτροπής προετοίμαζε και εντέλει καθόρισε εν πολλοίς την κατάρρευση. Αλλά αυτή ακριβώς η (ανεκπλήρωτη) διαχρονική προτροπή, βγαλμένη από την ουσία της Οκτωβριανής Επανάστασης συμπυκνώνει την αξία και το μεγαλείο μιας επανάστασης που χώρισε τον ιστορικό χρόνο στο πριν και στο μετά από αυτήν. **T**

b

Bukharin, N. (1967), *The Path to Socialism in Russia*, New York, Omicron Books.
Για το παρόν και το μέλλον της Αριστεράς (2017), (συλλογικό έργο), Κομμουν.
Μενβέντιεφ, Ζ. - Μενβέντιεφ, Ρ. (2004), *Ο άγνωστος Στάλιν*, Αθήνα, Καστανιώτης.
Καζαντζάκης, Ν. (2015), «Τι γίνεται στη Ρωσία», στο <http://www.candianews.gr/2015/04/03/>.
Karr, E. X. (1972), *Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης*, Αθήνα, Υπόδομη.
ΚΟΜΕΠ (2002), «Το Κόμμα και η εργατική τάξη στο σύστημα της δικτατορίας του προλεταριάτου».
Λένιν, Β. Ι. (1984), *Απαντα*, τόμ. 42, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή.
Λένιν Β. Ι. (1984), *Απαντα*, τόμ. 16, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή.
Λένιν, Β. Ι. (1984), «Για το φόρο σε είδος», στο Β. Ι. Λένιν, *Απαντα*, τόμ. 43, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή.
Λένιν, Β. Ι. (1986), *Ο*

Αριστερισμός, παιδική αρρώστια του κομμουνισμού, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή.
Λένιν, Β. Ι. (1987), *Τα άμεσα καθήκοντα της σοβιετικής εξουσίας*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή.
Λούκατς, Γκ. (1990), *Η σκέψη του Λένιν*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή.
Λούξεμπουργκ, Ρ. (1980), *Ρώσικη Επανάσταση*, Αθήνα, Ύψιλον.
Μαρξ, Κ. (1980), «Γράμμα στον Βαϊντερμάγιερ» στο Κ. Μαρξ, *Διαλεχτά Έργα*, τόμ. 2, Αθήνα.
Μπετελέμ, Σ. (1975), *Οι ταξικοί αγώνες στην ΕΣΣΔ*, Αθήνα, Ράππα.
Μπιτσάκης, Ε. (1991), *Φιλοσοφία του ανθρώπου*, Αθήνα, Gutenberg.
NAP (2012), *Κείμενο εργασίας*, στο <http://www.narnet.gr/>.
Πασουκάνις, Ε. (1985), *Μαρξισμός και δίκαιο*, Αθήνα, Οδυσσέας.
Προκάτσι, Τζ. (1975), *Το κομμουνιστικό κόμμα στη*

Σοβιετική Ένωση 1917-1945, Αθήνα, Οδυσσέας.
Resnick S. - Wolf, R. D. (2005), *Ταξική θεωρία και ιστορία*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
Λινάρο, Ρ. (1982), *Ο Λένιν, οι αγρότες, ο Ταίιλορ*, Αθήνα, εκδ. Μηνιαία Επιθεώρηση.
Στάλιν, Ι. Β. (1990), *Ζητήματα λενινισμού*, Αθήνα, Αλφειός.
Τζιαντζής, Κ. (2014), *Για το επαναστατικό υποκείμενο της εποχής*, Αθήνα, Τόπος.
Φερρό, Μ. (1999), *Από τα σοβιέτ στη γραφειοκρατία*, Θεσσαλονίκη, Νησίδες.
Χαραλαμπίδου, Α. (1990), «Υπήρχε “εναλλακτική λύση Μπουκάρν” για την οικοδόμηση του σοσιαλισμού;» περιοδ. *Θέσεις*, τεύχ. 31.
Χόμσπαουμ, Ε. (2017), «Συνέντευξη», *Εφημερίδα των Συντακτών*.
Ψυρούκης, Ν. (2001), *Καπιταλισμός: Από τη γενική κρίση στη σήψη*, Αθήνα, Αιγαίον.